

אם בן מותר למול את אביו

וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מֵוַת יוֹמָת: [כא טו]

מעשה באדם שהיה ערל ולא הסכים שימולו אותו אלא דוקא רק אם בנו שהיה רופא מומחה ימול אותו, ונשאלה שאלה הרי בן שחבל באביו במיתה, וע' בסנהדרין דף פ"ד ב' ובמש"כ בצה"ל שם.

ויש לדון מדין עשה דוחה ל"ת ואמנם אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת וא"כ ה"נ אין עשה דוחה ל"ת שיש בו מיתת ב"ד אבל י"ל שעשה של מילה שיש בו כרת יכול לדחות גם לאו חמור, וכן נ' ביבמות ה' ב' שרצו ללמוד שעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ממילה ופסח ותמיד שדוחים שבת, ודחו בגמ' שא"ל ללמוד מפסח ומילה שכן כרת, והיינו שכיון שמילה יש בה כרת ע"כ דוחה לאו שיש בו כרת, ונמצא שמילה דוחה לאו שיש בו כרת וגם לאו שיש בו מיתת ב"ד כמו שבת.

בגמ' חולין דילפי' רוב ממכה אביו

בחולין י"א ב' דנו מנ"ל דאזלי' בתר רוב, ואי' בגמ' רב מרי אמר אתאי ממכה אביו ואמו, דאמר רחמנא קטליה, וליחוש דלמא לאו אביו הוא, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא, ורוב בעילות אחר הבעל.

ויש שהק' איך הוכיחו רוב ממכה אביו, והרי אפשר דאמו אומרת שלא נבעלה לאחר וממילא הולד הוא מאב זה ונאמנת משום עד אחד נאמן באיסורין שכן זה אסור להכות את אביו, וממילא שאם הכה חייב מיתה וכמש"כ הרמב"ם ש דהאיסור עצמו בע"א יוחזק, ועי' בתשו' הגרע"א סוף סי' ק"ז שדן אם ד' הרמב"ם הם רק לענין מלקות או גם לענין חיוב מיתה, והביא מפני יהושע בקו' אחרון קדושין סי' צ"א שמבואר בדבריו דה"ה לענין מיתה, והנה קו' הנ"ל תלי' בנידון זה אם ד' הרמב"ם נאמרו גם לענין חיוב מיתה.

ולכא' אפ"ל שהרי גם אם אינו אביו אסור לו להכותו, ורק שאם אינו אביו הר"ז עבירת לאו, ואם הוא אביו הרי זו עבירת מיתה, וא"כ אין זה נפ"מ לענין איסור אלא רק לענין מיתה, אך לכא' אין זה מספיק שהרי מ"מ יש נפ"מ בדבריה שהוא חייב בכבוד אב וזוהי נאמנת משום שהוא איסורים, וא"כ הוחזק אביו לענין זה, ואף דלא הוחזק לענין איסור זה אבל מ"מ הוחזק לאביו.

ובשו"ת חמדת שלמה אה"ע סי' נ"ו כ' דאף שע"א נאמן באיסורים היינו אפי' אשה וקרוב, אבל מש"כ הרמב"ם איסור עצמו בע"א יוחזק הוא דוקא בעד כשר וע' בדברי יחזקאל סי' כ"א.

וע"ע זכר יצחק סי' י"ב, ולפ"ד ל"ק דבאשה אין דין של איסור עצמו בע"א יוחזק. ואך שצ"ב מ"ש עד כשר מעד פסול והרי לשניהם יש דין ע"א באיסורים. ועמש"כ בצה"ל לסנהדרין סי' י"ב.

דמי ולדות

וְכִי־יִנְצֹוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיִּצְאוּ יָלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוּר עָנֹוֹשׁ יַעֲנֹשׁ קֶאֱשֶׁר יֵשִׁית עָלֶיהָ בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְקִים [כא כב]

בבא קמא מ"ח ב' הכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות.

והנה הורג עובר משלם לאב דמי ולדות, אבל חבל בעובר אין משלם לאב, אבל לכא' י"ל שיתחייב לעובר דמי חבלה כמו בכל חובל.

אך יש לדון שהרי כשאדם מתחייב לשני חוב הרי השני זוכה בחוב זה, וי"ל ע"א אם אפשר לעובר לזכות בחוב נזקין, והרי לעובר אין זכי' אבל לענין ירושה נחלקו תנאים אם עובר יש לו זכי', ע' יבמות ס"ז ע"א שנחלקו בכהן שמת והניח עבדים ואשתו מעוברת אם יכולים העבדים לאכול, דלר' יוסי אין יכולים לאכול משום שהעובר זוכה בחלק מהעבדים ואינו יכול להאכיל, ורבנן ס"ל שהעבדים יכולים לאכול משום שאר היורשים כיון שעובר אינו זוכה, ומבואר שנחלקו אם לעובר יש זכי' בדבר שבא ממילא בלא מעשה קנין, וע' באו"ש פ"א מנחלות הי"ג.

ולכא' ה"נ לענין חוב של נזקין, דאילו עובר זוכה בירושה נמצא שיש לו זכי' בדבר שממילא הרי י"ל שיזכה גם בחוב של נזקין, אבל אם אין עובר זוכה בירושה א"כ מב' שאין לעובר זכי' גם בדבר שממילא וא"כ לא יזכה גם בחוב של נזקין.

ולפ"ז ק' למאי נכתבה פ' דמי ולדות שהרי כל הורג יש ג"כ מקום לחייבו תשלומי חבלה לנהרג ורק שיש קלב"מ, וכמבואר בהג"א סוף"ד וע"ש שאם תפסו היורשים אין מוציאים מהם, אבל בהורג עובר הרי אין חיוב מיתה ואין קלב"מ א"כ יתחייב לשלם לעובר את דמיו וכיון שמת העובר הרי שאביו יורשו ולמ"ל קרא דדמי ולדות. ועמש"כ בצה"ל ב"ק סי' פו.

עוד ק' שבמשנה מ"ח ב' אי' ששור פטור מדמי ולדות, והרי מיעוט זה הוא מהדין דמילדות לאב, אבל ק' דאף שאין עלו את החיוב המחודש של דמי ולדות, אבל מ"מ יתחייב חבלה לעובר וממילא שאביו יירש זאת.

גונב איש ומכרו

וְגִנֵּב אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מֵוַת יוֹמָת: [כא טז]

בסנהדרין דף פ"ו מבואר שחזקי' סובר שעל הגניבה עצמה יש מלקות ועדי גניבה שהוזמו לוקים, ור' יוחנן סובר אין לוקין דאתחלתא דמכירה היא והר"ז מהמחייב של מיתה.

מה דין בגדים שהיו על הנגנב

הנה כל גונב איש ומכרו חייב מיתה, והרי גונבו בבגדיו וא"כ יש כאן גניבת נפשות וגם גניבת ממון, אלא שהואיל ויש חיוב מיתה משום גניבת נפשות הרי פטור על גניבת הממון משום קלב"מ, ואף אם היה שוגג פטור משום תנא דבי חזקיה, והרי רב ס"ל בסנהדרין ע"ב א' דכל היכא שבזמן הגזילה היה קלב"מ קנה לגמרי את הגניבה גם כשהיא בעין, ורבא חולק שאם הגזילה בעין לא קנאה, וגם לפי רבא ד' בעה"מ שהוא רק חומרא דרבנן ומה"ת קנה, ואף שחיוב מיתה אינו בגניבה לחוד אלא רק אם מכרו אח"כ, אבל מ"מ הגניבה היא חלק ממה שמחייבו מיתה ושפיר יש בזה קלב"מ.

צבא הלוי

פרט ועוללות מתורת רבנו
צבי אליהו הלוי שמינברג
שלמ"א

מיעוט גונב עבד

ב. והנה בגמ' סנהדרין פ"ו למדו מפסוק לפטור גונב עבד, והנה יל"ע שבב"ק קי"ז פליגי רבנן ור' אליעזר אם עבדים נתמעטו מגזילה ולר' אליעזר עבדים לא נתמעטו וא"כ יש קניני גזילה בעבדים, וא"כ לכא' גנב עבד והיה בשעת הגניבה חיוב מיתה קנה את העבד לפי רב, וא"כ א"צ פסוק למעט גונב עבד כיון שמתחייב מיתה על הגניבה וא"כ קנה את העבד בקניני גזילה ושוב אין חייב על המכירה שמכרו אח"כ, ואמנם החיוב מיתה הוא רק אם מכרו אח"כ אבל מ"מ אם מכרו נמצא שא"א לחייבו על המכירה כיון שלמפרע קנאו בעת הגניבה משום קלב"מ, [וזה תלי במחלוקת ר' יוחנן וחזקי' בסנהדרין דף פ"ו שלר' יוחנן הגנבה עצמה היא מחייבת מיתה אך לחזקי' הגנבה עצמה מחייבת מלקות וא"כ יש לדון כן שגונב עבד כיון שמתחייב מלקות שוב פטור מתשלומין וזוכה בעבד ואח"כ אין חייב על מכירתו, אלא שיל"ע שצריך פסוק למעט שאין גם מלקות ואף שהפסוק נאמר בפ' של חיוב מיתה, ועוד י"ל שיש נפ"מ באופן שלא התרו בו בעת הגניבה, וכן אם היה קטן בעת הגניבה וא"כ אין עליו חיוב מלקות ואין קלב"מ, וכ"ז אם בעלמא מתחייב אם הגדיל ומכר ומ"מ כיון שהוא עבד פטור].

עוד בענין חיוב על בגדי הנגב

ג. הנה בכל מלקות ותשלומין ילפי' בכתובות ל"ב ב' מכדי רשעתו דאין לוקה ומשלם ובכל דוכתא קימ"ל שכשיש מלקות וממון לוקה ואין משלם, אלא שמבואר שם גבי חובל בחבירו שבפירוש ריבתה תורה תשלומין, ומבואר ברמב"ם פ"ד מחובל ה"ט שגם חובל בחבירו ביוה"כ משלם ואין לוקה, והיינו דריבתה תורה שתשלומין אלו לא יפטרו ממלקות, ולאו דוקא ממלקות של כל יוסיף שהוא בכל חובל בחבירו אלא מכל מלקות, וכיון שמשלם ממילא פטור אף ממלקות אחר, כיון דילפי' מכדי רשעתו שמשלם ואין לוקה. ומצינו גם בגניבה דאף שיש לאו מ"מ משלם ואין לוקה, ודנו האחרונים אם גם בזה תשלומי גניבה פוטרים חיוב מלקות אחר, הרמב"ם פ"ג מגניבה ה"ב, וע' באחיעזר ח"א סי' כ"א, וע' באמרי בינה חיו"ד דיני תרו"מ סי' ט' שכ"כ בד' הרמב"ם דס"ל דתשלומי גניבה פוטר ממלקות אחרת ג"כ ע"ש, וע' באבי עזרי [ב] סנהדרין פ"ח ה"ב.

והשתא צ"ע שהרי כל גונב איש בסתמא גונבו עם בגדיו וא"כ יש כאן תשלומי גניבה ואם תשלומי גניבה פוטרים גם חיוב מלקות אחרת, ה"נ דיפטרו חיוב מלקות של גניבת נפש וק' במה שאמר חזקי' שעל גניבת נפש לוקים, ואמנם משכח"ל באופן שגנבו בלא בגדים אבל חזקי' נקט סתמא.

תשלומי עדים זוממין ממיטב

ב"ק דף ה' ע"א אמר רב אבהו כולם כאבות לשלם ממיטב, מאי טעמא אתיא תחת נתינה ישלם כסף, ופי' רש"י דבכולהו כתיב או תחת וגמרי' בגז"ש משור המועד דכתיב ביה תחת, או דכתיב נתינה וגמר משור שנגח עבד דכתיב ביה יתן, או ישלם וגמר משן ורגל דכתיב בהו ישלם, או כסף וגמר מבור דכתיב ביה כסף, אולם בעדים זוממין לא כתיב להדי' כנ"ל, ופי' רש"י דבעדים זוממין כתיב נפש בנפש וכמאן דכתיב תחת דמי, וע' בשיטה מקובצת שיש שסוברים דאח"נ שאין ילפוטא בעדים זוממין שמשלמין מיטב ורק כשהעידו לחייב לשלם ממיטב בזה הוא שמשלמים מיטב, אבל אם העידו לחייב זיבורית והוזמו אין חייבים לשלם ממיטב.

והנה בס' יראים במצוה רמ"ג כ' "ולא ידעתי מאין שהממון ניתן למי שהעידו עליו מאחר שהוא קנס יתנהו למי שירצו כדתנן בחומש דתרומה נותן קרן לבעלים וחומש למי שירצה וספק בידי עד יורו לי צדק". [ואין כוונת היראים מהיכן מוכח בגמ' דזה ודאי שמשלמים למי שהעידו עליו, אלא הכוונה מנלן ד"ז מה"ת, ומה"ט ל"ק על היראים למה לא הוכיח מסוגיין דהוי כמזיק וא"כ מוכח שמשלמים לנידון, כיון שאין כוונת היראים מנלן מהגמ' אלא מנלן מה"ת].

ובתועפות ראם שם כ' בשם הגדול ממינסק, שהדבר מבואר בד' רש"י עה"ת פ' משפטים (שמות כ"ב ח) דכתיב גבי שומר חנם "עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעו אלהים ישלם שנים לרעהו", ופרש"י "עד הדיינים יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין ישלמו הם שנים לשומר", ומבואר ברש"י שפי' הפסוק שאם השומר גנב שישלם ככל ואם העדים זוממין ישלמו הם לשומר.

וצ"ב מנלן דקאי גם על העדים, ונ' משום שהכתוב אשר ירשיעון משמע דאותו שירשיעו אותו ישלם לרעהו ומשמע שיש ב' אפשרויות, וע"כ פי' רש"י שאם השומר נמצא גנב הוא ישלם לרעהו והיינו בעה"ב, והאופן השני הוא אם נמצא שהעדים זוממין שהם ישלמו לרעהו וזוהי הרי מסתבר דרעהו הוא השומר שבאו להעיד עליו, דאמנם ביראים הק' מנלן שאין נותנים למי שירצו אבל אחר שבפסוק נאמר למי ישלם והיינו לרעהו מסתבר להעמיד על השומר שבאו להעיד עליו ולא על בעה"ב. ולפ"ז הרי י"ל דהואיל ודין תשלומי עדים זוממין לנידון ילפי' מהך קרא שנאמר גבי שומר חנם והרי מה ששומר חנם משלם ממיטב ילפי' מדכתיב בהך דקרא ישלם וגמרי' בגז"ש משן ורגל, והרי בהך קרא גופיה נאמר גם דין תשלומי עדים זוממין, וא"כ הך ילפוטא דמשלם ממיטב קאי גם על עדים זוממין, וצ"ע בד' רש"י בב"ק שלא פי' כן.

אלא שהעירוני שהרי התוס' כ' בד"ה תחת דאם העידו על מי שחייב לשלם ממיטב פשיטא שחייבים לשלם ממיטב וא"צ ע"ז ילפוטא, וכל מאי שצריך ילפוטא לעדים זוממין דמשלמים ממיטב הוא אם העידו על מי שחייב זיבורית דמ"מ משלמים ממיטב, ולפ"ז אין ראי' מפסוק זה משום דכתיב גבי עדים שהעידו על שומר שגנב, וזוהי ודאי דמשלמים ממיטב כיון שרצו לחייבו מיטב, ואין ראי' על מקום שהעידו על מי שמשלם זיבורית שישלם מיטב.

והנה רש"י כ' דילפי' זאת מקרא דנפש בנפש, ולכא' כוונתו להמשך הפסוק עין בעין שן בשן כו' שזה קאי על ממון וכמבואר לקמן דף פ"ד, והרי שם איירי שהעידו על מי שחייב תשלומי נזקין שהם ממיטב, וא"כ מה הראי' על עדים שהעידו על מי שחייב זיבורית, וע"כ דכיון שיש ילפוטא על עדים זוממין שוב י"ל דקאי על כל אופן, וא"כ ה"נ אם נילף מקרא דעדים זוממין האמור גבי שומרים ששוב אין לחלק.

עדות בכתב

אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס (כ"ג א), ע' בספורנו "אפי' לחתום עמו על שטר כאמרם על אנשי ירושלים שלא היו חותמים על השטר אא"כ יודעים מי חותם עמהם", כפי הנראה דדייק כן מל' ירך דמשמע דקאי על שטר שחותם בידו, ולפ"ז יש מקור לשטרות מן התורה, והרי הרמב"ם כ' בפ"ג מהל' עדות ה"ד דשטרות הם מד"ס, (וע"ש בחי' ר"ח הלוי).